

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ	
ΣΧΟΛΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ, ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΑΞΗ	
<i>Από το Γραφειοκρατικό στο Συστημικό και Κοινοτικό Μοντέλο Οργάνωσης</i>	
I. Η Οργάνωση και Διοίκηση στην Εκπαίδευση	9
II. Μοντέλα Οργάνωσης και Διεύθυνσης στην Εκπαίδευση	10
A. Το Γραφειοκρατικό Μοντέλο	11
B. Το Οικο-συστημικό Μοντέλο	12
Γ. Το Κοινοτικό Μοντέλο	15
III. Ο Εκπαιδευτικός στη Σχολική Τάξη	15
A. Ο Διδακτικο-οργανωτικός Ρόλος του Εκπαιδευτικού	15
B. Η Σχολική Τάξη ως Οικοσύστημα	17
IV. Περιεχόμενα και Οργάνωση του Βιβλίου	20
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΚΑΙ ΜΙΑ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΑΞΗ	
<i>Από τη Θεωρία στην Τυπολογία της Σχολικής Τάξης</i>	
I. Τέσσερις Σχολές Παιδαγωγικής Σκέψης και Πράξης	27
A. Η Μπιχεβιοριστική και Νεο-Μπιχεβιοριστική Σχολή	29
B. Η Ανθρωπιστική Σχολή	31
Γ. Η Ψυχοδυναμική Σχολή	32
Δ. Η Ερευνητική Σχολή	34
II. Σύγκριση και Σύγκλιση των Τεσσάρων Σχολών	34
A. Παραδοχές των Τεσσάρων Σχολών	34
B. Ο Εκπαιδευτικός ενώπιον των Τεσσάρων Σχολών	35
III. Οι Διδακτικές Συνεπαγωγές των Τεσσάρων Σχολών	36
A. Διαμόρφωση Τύπων Σχολικής Τάξης	36
B. Δασκαλικός Έλεγχος και Μαθητική Αυτονομία	38
Γ. Άμεση και Έμμεση Διδασκαλία	39
Δ. Δασκαλο-μαθητικές και Διαμαθητικές Σχέσεις	41
E. Τυπολογία της Σχολικής Τάξης	42
IV. Η Προσωπική Θεωρία για τη Σχολική Τάξη	45
A. Έννοια και Ρόλος της Προσωπικής Θεωρίας	45
B. Περιεχόμενο της Προσωπικής Θεωρίας για τη Σχολική Τάξη	46
V. Η Σχολική Τάξη ως Αντικείμενο της Διδακτικής	48
A. Μεθοδολογία της Διδασκαλίας	50
B. Οργάνωση και Διεύθυνση της Σχολικής Τάξης	56
Γ. Η Σχολική Τάξη στη Σύγχρονη Διδακτική Βιβλιογραφία	63

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΑΞΗ ΩΣ ΧΩΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΙΘΟΥΣΑΣ

Ο Ρόλος του Δομημένου Χώρου στην Επικοινωνία και στη Μάθηση

I. Χωροπαιδαγωγική	73
II. Η Παιδαγωγική του Διδακτηρίου	75
A. Το Διδακτήριο στην Αρχαιότητα	75
B. Το Αλληλοδιδακτικό Διδακτήριο	75
Γ. Το Σύγχρονο Διδακτήριο	78
Δ. Τεχνικά Χαρακτηριστικά Οικοπέδου του Διδακτηρίου	81
E. Αρχιτεκτονική του Διδακτηρίου	84
III. Λειτουργίες της Σχολικής Αίθουσας	85
A. Σχήμα και Επιφάνεια της Σχολικής Αίθουσας	86
B. Διάταξη Θρανίων και Μορφές Επικοινωνίας	89
Γ. Η Ανθρωπογεωγραφία της Σχολικής Αίθουσας	92
Δ. Φωτισμός της Σχολικής Αίθουσας	94
E. Ακουστική της Σχολικής Αίθουσας	95
IV. Ανακεφαλαίωση	96

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΟΥ ΑΥΛΕΙΟΥ ΧΩΡΟΥ

Διάλειμμα: Το Καλύτερο Μάθημα, Αυλή: Η Μεγαλύτερη Αίθουσα

I. Η Αυλή ως Φυσικός Χώρος	101
A. Ρόλος και Έκταση της Σχολικής Αυλής	101
B. Διαμόρφωση της Σχολικής Αυλής	102
Γ. Ο Σχολικός Κήπος	103
II. Το Διάλειμμα	104
A. Η Σημαντικότητα του Διαλείμματος	104
B. Γνώμη Μαθητών για το Διάλειμμα	105
Γ. Η Θετική Θεώρηση του Διαλείμματος	105
Δ. Η Αρνητική Θεώρηση του Διαλείμματος	106
III. Το Παιδικό Παιχνίδι	107
A. Οι Κύριες Ερμηνευτικές Θεωρίες του Παιχνιδιού	108
B. Τα Στάδια του Παιδικού Παιχνιδιού	113
Γ. Το Παιχνίδι ως Παιδαγωγικό Μέσο Μάθησης και Ανάπτυξης	116
Δ. Συνεργασία και Συναγωνισμός στο Παιδικό Παιχνίδι	122
IV. Ανακεφαλαίωση	123

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΑΞΗ ΩΣ ΟΜΑΔΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΟΜΟΙΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΟΜΟΙΟΓΕΝΕΙΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Η Πορεία προς την Ανομοιογενή Τάξη και το Ενιαίο Σχολείο

I. Ομοιογένεια και Ανομοιογένεια στο Σχολείο	131
II. Πρακτικές Εξασφάλισης της Ομοιογένειας	132
Α. Ομοιογένεια στο Σχολικό Σύστημα	132
Β. Ομοιογένεια στη Σχολική Τάξη	133
Γ. Συμπληρωματικά Μέτρα Αντιμετώπισης της Ανομοιογένειας	136
Δ. Σχολεία Εξατομικευμένης Διδασκαλίας	139
III. Αποδοχή και Αξιοποίηση της Ανομοιογένειας	140
Α. Ενιαίο Ανομοιογενές Σχολείο	140
Β. Αταξικά Σχολεία	141
Γ. Σχολεία Ένταξης Μαθητών με Ειδικές Ανάγκες	142
Δ. Ανομοιογενείς Τάξεις Μαθητών Διαφορετικής Ηλικίας	142
IV. Οι Προσδοκίες των Εκπαιδευτικών	142
Α. Αυτοεκπληρούμενη Πρόβλεψη	142
Β. Τρόπος Λειτουργίας της Αυτοεκπληρούμενης Πρόβλεψης	144
Γ. Τομείς Διαφοροποίησης της Διδακτικής Συμπεριφοράς	145
Δ. Βαθμός Επίδρασης	147
V. Οργάνωση Μαθητών στο Ελληνικό Σχολικό Σύστημα	148
Α. Η Υπάρχουσα Κατάσταση	148
Β. Έγκαιρη Προληπτική Παρέμβαση	149
Γ. Όργανα και Διαδικασία Αξιολόγησης της Σχολικής Ετοιμότητας	150
VI. Συνεκπαίδευση «Κανονικών» και «Ειδικών» Μαθητών	154
Α. Από την Ιδρυματοποίηση στην Ένταξη	154
Β. Μορφές Ένταξης και Βαθμός Ενσωμάτωσης	157
Γ. Όρια και Προϋποθέσεις Πλήρους Ένταξης	158
Δ. Η Ένταξη στην Ελλάδα	162
VII. Ανακεφαλαίωση	163

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΟ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ

Ο Ρόλος του Πλαισίου στην Επικοινωνία, τη Μάθηση και την Ανάπτυξη

I. Το Ψυχολογικο-κοινωνικό Περιβάλλον	171
II. Η Κυρίαρχη Κουλτούρα της Σχολικής Μονάδας	172
Α. Έννοια της Οργανωτικής Κουλτούρας	172
Β. Ο Ρόλος του Διευθυντή της Σχολικής Μονάδας	173
III. Ο «Δεκάλογος» του Αποτελεσματικού Διευθυντή	177
IV. Το Ψυχολογικό Κλίμα της Σχολικής Μονάδας	185
V. Το Ψυχολογικό Κλίμα της Σχολικής Τάξης	186
Α. Έννοια και Σπουδαιότητα	186

B. Δομικά Στοιχεία του Ψυχολογικού Κλίματος της Τάξης	187
VI. Μέτρηση Ψυχολογικού Κλίματος Σχολικής Τάξης	190
A. Ερωτηματολόγιο για το Δημοτικό Σχολείο	190
B. Ερωτηματολόγιο για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση	197
VII. Το Στυλ Άσκησης της Δασκαλικής Εξουσίας	199
A. Πηγές της Δασκαλικής Εξουσίας	200
B. Τρία Στυλ Άσκησης της Δασκαλικής Εξουσίας	200
Γ. Μια Ελληνική Έρευνα για το Στυλ Δασκαλικής Συμπεριφοράς	204
Δ. Τομείς Άσκησης της Δασκαλικής Εξουσίας	206
VIII. Η Σχέση του Μαθητή με τον Εαυτό του	212
IX. Ανακεφαλαίωση	213

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΑΞΗ ΩΣ ΤΡΟΠΟΣ ΠΕΙΘΑΡΧΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΤΑΞΗ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΑΞΗ

Τι Είναι και Πώς Επιτυγχάνεται

I. Έννοια και Προϋποθέσεις της Τάξης	223
II. Η Προσωπικότητα του Εκπαιδευτικού	226
III. Διαπροσωπικές Σχέσεις	229
A. Δασκαλο-μαθητικές Σχέσεις	229
B. Διαμαθητικές Σχέσεις	233
IV. Συλλογική Οργάνωση της Σχολικής Τάξης	234
A. Έννοια της Συλλογικότητας	234
B. Δασκαλική Εξουσία και Μαθητική Αυτοδιοίκηση	235
V. Έναρξη της Σχολικής Χρονιάς	241
VI. Η Ποιότητα του Μαθήματος	243
A. Προετοιμασία του Μαθήματος	243
B. Διεξαγωγή του Μαθήματος	246
Γ. Προσέλκυση και Διατήρηση της Μαθητικής Προσοχής	247
VII. Μέσα Στήριξης της Επιθυμητής Συμπεριφοράς	256
A. Αμοιβές	256
B. Μίμηση Προτύπων	262
Γ. Σύναψη Συμφωνίας	264
Δ. Αρνητική Αμοιβή	264
VIII. Ανακεφαλαίωση	264

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΑΤΑΞΙΑ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΑΞΗ

Τι Είναι, Πού Οφείλεται και Πώς Αντιμετωπίζεται η Μαθητική Παραβατικότητα

I. Τι Είναι Μαθητική Αταξία	271
-----------------------------	-----

A. Ενοχοποίηση της Μαθητικής Αταξίας	272
B. Οι Ποινές ως Μέσον Αποκατάστασης της Τάξης	274
Γ. Αποενοχοποίηση της Αταξίας	277
Δ. Φύση της Αταξίας	278
E. Κατηγορίες Μαθητικής Αταξίας	281
II. Η Αιτιολογία της Μαθητικής Αταξίας	283
A. Θεωρίες Ελλειμματικότητας και Ικανοποίησης Αναγκών	284
B. Παράγοντες Επιδείνωσης της Μαθητικής Παραβατικότητας	285
III. Πρόληψη Μικροπροβλημάτων Συμπεριφοράς	288
A. Τα Μικροπροβλήματα και οι Αιτίες τους	288
B. Προλαμβάνειν ή Θεραπείειν Μάλλον	289
IV. Αρχές Αντιμετώπισης Μικροπροβλημάτων	290
A. Η Αρχή της Ελάχιστης Παρέμβασης	290
B. Η Αρχή της Προοδευτικής Παρέμβασης	291
V. Μη Λεκτικές Παρεμβάσεις για Αποκατάσταση της Τάξης	292
A. Προγραμματισμένη Αγνόηση	292
B. Παραγλωσσική Επιτίμηση	293
Γ. Έλεγχος διά της Εγγύτητος	293
Δ. Έλεγχος διά του Αγγίγματος	293
VI. Λεκτικές Παρεμβάσεις για Αποκατάσταση της Τάξης	294
A. Έμμεση Υπόδειξη του Αναμενόμενου	295
B. Αναφορά Ονόματος Ατακτούντος	296
Γ. Υποβολή Ερώτησης σε Ατακτούντα Μαθητή	296
Δ. Χιούμορ	296
E. Ανάδειξη Επιπτώσεων Αταξίας σε Συμμαθητές	297
ΣΤ. Ανάδειξη Επιπτώσεων Αταξίας στον Εκπαιδευτικό	297
Z. Προβολή Θετικών Επιπτώσεων Αποδεκτής Συμπεριφοράς	298
H. Ευγενής Απαίτηση για Τερατισμό Παρεκτροπής	298
Θ. Επισήμανση Κακής Χρήσης Υλικών	298
I. Υπενθύμιση Κανόνων	298
ΙΑ. Επίπληξη και Διαταγή για Επαναφορά στην Τάξη	299
VII. Επίλυση Επίμονων Προβλημάτων Μέσω Κυρώσεων	299
A. Επίμονα Προβλήματα Συμπεριφοράς	299
B. Οι Κυρώσεις και τα Είδη τους	300
VIII. Κυρώσεις Αμοιβαιότητας	301
A. Κυρώσεις Μέσω Φυσικών Συνεπειών	301
B. Κυρώσεις Μέσω Λογικών Συνεπειών	302
IX. Τιμωρητικές Κυρώσεις	302
A. Είδη Τιμωρητικών Κυρώσεων	303
B. Αποτελεσματικότητα των Τιμωρητικών Κυρώσεων	304
Γ. Η Αντι-παιδαγωγικότητα των Τιμωρητικών Κυρώσεων	305
Δ. Η Αντιαυταρχική Παιδαγωγική για τις Ποινές	307

X. Κυρώσεις που είναι Παιδαγωγικά Αποδεκτές	307
Α. Ποιες Κυρώσεις Είναι Αποδεκτές και Ποιες Όχι	307
Β. Όροι Επιβολής των Κυρώσεων	309
XI. Οι Ποινές στη Σχολική Νομοθεσία	309
XII. Ανακεφαλαίωση	311

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ

Μοντέλα Μπιχεβιοριστικής, Νεομπιχεβιοριστικής και Ερευνητικής Σχολής

I. Μοντέλα Εξωτερικού Ελέγχου της Σχολικής Πειθαρχίας	317
II. Μοντέλα της Μπιχεβιοριστικής Σχολής	318
Α. Εισαγωγή	318
Β. Το Μοντέλο Τροποποίησης της Συμπεριφοράς των K. και S. O'Leary ...	321
Γ. Το Μοντέλο της Αποφασιστικής Πειθαρχίας του L. Canter	324
III. Η Πρόταση της Νεομπιχεβιοριστικής Σχολής	327
Α. Εισαγωγή στο Νεομπιχεβιορισμό	327
Β. Το Μοντέλο της «Χελώνας» του A. Robin	327
Γ. Το Μοντέλο Αυτοανάλυσης του T. Lovitt	328
Δ. Το Γνωστικο-κοινωνικό Μοντέλο Αυτοκαθοδήγησης του D. Meichenbaum	330
IV. Μοντέλα της Ερευνητικής Σχολής	331
Α. Εισαγωγή στην Ερευνητική Σχολή	331
Β. Το Μοντέλο Πρόληψης Προβλημάτων του J. Kounin	333
Γ. Το Μοντέλο Αυτοελέγχου των B. Joyce και M. Weil	336
V. Προγράμματα για Σοβαρά Προβλήματα Συμπεριφοράς	338
Α. Βιοφυσική Κατεύθυνση	339
Β. Μπιχεβιοριστική Κατεύθυνση	340
Γ. Ψυχοδυναμική Κατεύθυνση	341
Δ. Οικολογική Κατεύθυνση	341
VI. Ανακεφαλαίωση	343

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

ΑΥΤΟΕΛΕΓΧΟΣ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ

Μοντέλα Ψυχοδυναμικής και Ανθρωπιστικής Σχολής

I. Μοντέλα Αυτορρύθμισης της Σχολικής Πειθαρχίας	347
II. Μοντέλα Ψυχοδυναμικής Σχολής	348
Α. Εισαγωγή	348
Β. Το Μοντέλο των Λογικών Συνεπειών του R. Dreikurs	349
Γ. Τα Μοντέλα Επίλυσης Προβλημάτων του W. Glasser	353
Δ. Μοντέλα Πρόληψης Προβλημάτων του W. Glasser	359
Ε. Μοντέλο Επαγωγικού Αυτοελέγχου του J. Aronfreed	363
III. Μοντέλα Ανθρωπιστικής Σχολής	366

A. Εισαγωγή	366
B. Το Μη Κατευθυνόμενο Μοντέλο του C. Rogers	368
Γ. Το Μοντέλο Αποτελεσματικότητας του T. Gordon	370
Δ. Το Μοντέλο Επικοινωνίας του Haim Ginott	377
IV. Ανακεφαλαίωση	379

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΑΞΗ ΩΣ ΠΛΑΙΣΙΟ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΠΙΛΟΓΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

ΜΟΡΦΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Η Συμβολή τους στη Συγκρότηση της Γνώσης

I. Εισαγωγή	385
II. Δασκαλοκεντρικές Μορφές Διδασκαλίας	390
A. Φύση των Δασκαλοκεντρικών Διδασκαλιών	390
B. Ο Μονόλογος στις Δασκαλοκεντρικές Διδασκαλίες	391
Γ. Χαρακτηριστικά Εκφοράς του Μονόλογου	393
Δ. Διάρθρωση του Περιεχομένου του Μονόλογου	394
III. Είδη Μονολογικών Διδασκαλιών	398
A. Μονολογική – Αφηγηματική Διδασκαλία	399
B. Μονολογική – Περιγραφική Διδασκαλία	400
Γ. Μονολογική – Επιδεικτική Διδασκαλία	400
Δ. Μονολογική – Επεξηγηματική Διδασκαλία	402
E. Συμπεράσματα για τις Μονολογικές Διδασκαλίες	403
IV. Μικτές Μορφές Διδασκαλίας	405
A. Εμπλοκή του Μαθητή στην Επικοινωνία	405
B. Διδακτική Μορφή Ερωταπόκρισης	406
Γ. Επαγωγικο-διαλογική Μορφή Διδασκαλίας	416
Δ. Παρωθητική Μορφή Διδασκαλίας	423
E. Άμεση Διδασκαλία: Μια Αποτελεσματική Σύνθεση	425
V. Μαθητοκεντρικές Μορφές Διδασκαλίας	426
A. Ο Μαθητής Μέτρο των Πάντων	426
B. Διαλεκτική Μορφή Διδασκαλίας	427
Γ. Διερευνητική Μορφή Διδασκαλίας	429
Δ. Συμπεράσματα για τις Μαθητοκεντρικές Διδασκαλίες	430
VI. Ομαδοκεντρικές Μορφές Διδασκαλίας	431
A. Από το Άτομο στην Ομάδα	431
B. Η Ομαδοκεντρική Διδασκαλία στην Πράξη	431
VII. Ανακεφαλαίωση	432

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

ΗΘΙΚΟ-ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Από το Ηθικώς Κρίνειν στο Ηθικώς Πράττειν

I. Ηθικότητα και Συναισθηματικότητα	441
II. Η Ηθικότητα ως Εκπαιδευτική Επιδίωξη	442
III. Σχολές και Τάσεις στην Ηθική Διαπαιδαγώγηση	444
Α. Παραδοσιακή Σχολή Ηθικής Διαπαιδαγώγησης	445
Β. Η Σχολή Διασάφησης των Αξιών	446
Γ. Η Γνωστικο-αναπτυξιακή Σχολή	448
Δ. Η Σχολή Εκπαίδευσης του Χαρακτήρα	449
Ε. Η Σχολή της Ηθικο-συναισθηματικής Νοημοσύνης	451
Στ. Η Σχολή της Ολιστικής Προσέγγισης	452
IV. Η Θεωρία του J. Piaget για την Ηθική Ανάπτυξη	454
Α. Εισαγωγή στη Θεωρία του J. Piaget	454
Β. Ετερόνομη και Αυτόνομη Ηθική	456
V. Η Εισαγωγή στη Θεωρία του L. Kohlberg	460
Α. Η Κατά Στάδια Ανάπτυξη της Ηθικής Κρίσης	460
Β. Όργανα και Διαδικασίες Διερεύνησης της Ηθικής Κρίσης	462
VI. Επίπεδα και Στάδια Ηθικής Ανάπτυξης	466
Α. Προσυμβατικό Επίπεδο	466
Β. Συμβατικό Επίπεδο	467
Γ. Μετασυμβατικό Επίπεδο	468
VII. Παιδαγωγικές Εφαρμογές της Θεωρίας του L. Kohlberg	469
Α. Η Διδακτική Χρήση των Διλημμάτων	469
Β. Ενσυναίσθηση και Ηθική Ανάπτυξη	470
Γ. Η Υπόδυση Ρόλων	471
VIII. Κριτική της Θεωρίας του L. Kohlberg	474
Α. Τα Αδύνατα Σημεία της Θεωρίας	474
Β. Ο Kohlberg από Σκοπιά της Ελληνικής και Χριστιανικής Σκέψης	476
IX. Ανακεφαλαίωση	478
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ	487
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	496